

Серія “Вища освіта в Україні”

КОВТУН О.І.

ДЕРЖАВНЕ РЕГУПЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

НАВЧАПЬНИЙ ПОСІБНИК

видання 2-ге, виправлене

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

“Новий Світ –
2000” Львів – 2020

ББК 65.012.2я73
УДК 338.246.025.2(075.8)
К 56

*Розповсюдження без офіційного дозволу
видавництва "Новий Світ – 2000"
забороняється*

*Гриф надано Міністерством освіти і науки України
як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів*

Рецензенти:

*М.І. Долішній – доктор економічних наук, професор;
М.А. Козоріз – доктор економічних наук, професор;
З.Г. Ватаманюк – кандидат економічних наук, професор;
Г.І. Башнянин – доктор економічних наук, професор.*

Ковтун О.І.

Державне регулювання економіки: Навч. посібник. 2-ге вид., виправлене. – Львів:
"Новий Світ - 2000", 2020, – 429 с.

ISBN 966-7827-89-5

Навчальний посібник укладено відповідно до програми курсу "Державне регулювання економіки" з урахуванням основних напрямів реформування економіки України і нових підходів до її структуризації та регулювання.

Навчальний посібник призначений для: забезпечення можливості самостійного вивчення студентами економічних спеціальностей очної, заочної та вечірньої форм навчання нормативної дисципліни "Державне регулювання економіки" відповідно до державних стандартів, визначених Міністерством освіти і науки України.

Цей навчальний посібник спрямовуватиме самостійну роботу студентів і сприятиме підвищенню її ефективності.

Навчальний посібник складається із рекомендованих планів для лекційних та практичних занять і для самостійного опрацювання матеріалу цього курсу, блоку навчального матеріалу з курсу, списку рекомендованої літератури.

У процесі укладання посібника використано чинну законодавчу базу, програмні матеріали уряду України, офіційні статистичні матеріали, широкий перелік літератури з цієї проблеми.

ББК 65.012.2я73
УДК 338.246.025.2(075.8)
К 56

ISBN 966-7827-89-5

© О. І. Ковтун, 2020.
© "Новий Світ-2000", 2020

ЗМІСТ

ЗМІСТ.....	3
ПЕРЕДМОВА.....	8
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ТА ПРОБЛЕМАТИКА ЛЕКЦІЙНИХ, ПРАКТИЧНИХ ЗАНЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ.....	27
Тематичний перелік питань для вивчення.....	27
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ З ДИСЦИПЛІНИ.....	23
ТЕМА 1.	
РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ ЯК ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ.....	32
1.1. Форми організації економіки, особливості та недоліки функціонування їх регуляторних систем.....	32
1.2. Об'єктивні причини необхідності і передумови можливості застосування ДРЕ.....	33
1.3. Основне завдання регуляторної діяльності держави щодо економіки і напрямки реалізації економічної функції держави у змішаній і перехідній економічних системах.....	33
ТЕМА 2.	
СУТНІСТЬ СИСТЕМИ І ПРОЦЕСУ ДРЕ.....	42
2.1. Трагування ДРЕ в економічній науці. Теоретичний і практичний аспекти (зміст) ДРЕ.....	42
2.2. Система ДРЕ, її призначення та функціональна структура.....	42
2.3. Організація системи і процесу ДРЕ.....	43
2.4. Роль держави в організації інформаційного забезпечення в НЕС.....	44
2.5. Роль ринкової інфраструктури в організації ДРЕ.....	46
2.6. Алгоритм і процедури процесу ДРЕ.....	51
ТЕМА 3.	
КОНЦЕПЦІЇ ТА МОДЕЛІ ДРЕ ТА ЇХ ФОРМАЛІЗОВАНЕ ВІДОБРАЖЕННЯ.....	55
3.1. Альтернативні концепції регуляторної функції (діяльності) держави: основні положення, регуляторні заходи, формалізована (економетрична) інтерпретація (модель).....	55
3.2. Визначення конкретних параметрів та оцінка ефективності конкретних заходів ДРЕ на основі використання економетричних моделей.....	59
3.3. Критерії вибору і співвідношення підходів (монетарного та кейнсіанського) до ДРЕ.....	72
3.4. Специфіка, напрямки і механізми здійснення регуляторної діяльності держави в сучасній реальній ринковій економіці.....	73
3.5. Практичні регуляторні моделі ринкових економік (моделі ДЕП). Механізми реалізації регуляторних функцій держави у розвинутих країнах.....	74
3.6. Особливості (специфіка) регуляторної діяльності держави у перехідних економіках.....	76
ТЕМА 4.	

МЕТОДИ І ЗАСОБИ (ІНСТРУМЕНТИ) ДРЕ.....	78
4.1. Система методів ДРЕ, їх класифікація та загальна характеристика.....	78
4.2. Правове регулювання: сфери і засоби (форми) застосування правового регулювання.....	80
4.3. Адміністративні методи ДРЕ: умови, сфери і форми (засоби) застосування.....	81
4.4. Організаційні заходи ДРЕ: зміст, характер, форми і сфери застосування та реалізації організаційних засобів.....	84
4.5. Економічні методи ДРЕ: сфери застосування, класифікація, характеристика.....	85
4.6. Пропагандистські методи ДРЕ.....	95
 ТЕМА 5.	
СТРАТЕГІЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ.....	96
5.1. Об'єкти та цілі ДРЕ (ДЕП).....	96
5.2. Зміст стратегії соціально-економічного розвитку країни	
5.3. Засоби представлення стратегії та цілей соціально-економічного розвитку країни.....	107
5.4. Соціально-економічне прогнозування.....	109
5.5. Макроекономічне індикативне планування.....	119
5.6. Державне економічне програмування та цільові комплексні програми..	123
 ТЕМА 6.	
СУБ'ЄКТИ ДРЕ.....	131
6.1. Система органів ДРЕ.....	131
6.2. Президент України, його правовий статус та функції у сфері ДРЕ.....	133
6.3. Верховна Рада України та її повноваження стосовно питань ДРЕ.....	134
6.4. Кабінет Міністрів, його правовий статус та функції щодо ДРЕ.....	137
6.5. Центральні органи виконавчої влади: міністерства, відомства, державні комітети, агенства, фонди та інші. Їх правовий статус та функції у сфері ДРЕ.....	139
6.6. Адміністративна реформа.....	142
6.7. Місцеві державні адміністрації. Їх правовий статус та функції у системі ДРЕ.....	145
 ТЕМА 7.	
ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА.....	148
7.1. Фінансова система країни і державна фінансова політика.....	148
7.2. Державний бюджет. Доходи і видатки державного бюджету. Засоби політики державних видатків.....	150
7.3. Податкове регулювання.....	157
 ТЕМА 8.	
ГРОШОВО-КРЕДИТНА ПОЛІТИКА.....	165
8.1. Грошово-кредитна політика: поняття, суб'єкти, цілі, напрямки, типи і принципи.....	165
8.2. Грошово-кредитна інфраструктура (система).....	167

8.3. Засоби та заходи грошово-кредитної політики.....	170
---	-----

ТЕМА 9.

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЦІН ТА ІНФЛЯЦІЇ.....174

9.1. Ціни як об'єкт та інструмент ДРЕ: державне регулювання цін (державна політика ціноутворення, сутність, форми і методи державного регулювання цін) і цінове регулювання економіки.....	174
9.2. Система органів і правова основа державного регулювання цін.....	177
9.3. Антиінфляційне регулювання: суть, напрямки, елементи і заходи антиінфляційної політики.....	179

ТЕМА 10.

СУСПІЛЬНИЙ СЕКТОР ЕКОНОМІКИ ЯК ОБ'ЄКТ

ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ.....185

10.1. Суспільний сектор в економіці країни та його регулювання.....	185
10.2. Засоби формування і реалізації стратегії розвитку суспільного сектора економіки.....	186
10.3. Фінансування суспільного сектора економіки.....	187
10.4. Державні закупівлі та державне замовлення як засіб регулювання суспільного сектора економіки. Організація держзакупівель. Державні контракти.....	189

ТЕМА 11.

СТРУКТУРНА ТА ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА.....193

11.1. Поняття і значення структури економіки для збалансованого розвитку економіки.....	193
11.2. Види структурних співвідношень в НЕС.....	194
11.3. Рациональна структура економіки (РСЕ).....	
11.4. Структурна політика: поняття, зміст, механізми, цілі, напрямки, пріоритети, методи і заходи реалізації державної структурної політики.....	198
11.5. Поняття інвестицій, інвестиційної діяльності та роль держави в інвестиційному процесі.....	203
11.6. Організація державного регулювання інвестиційної діяльності.....	208

ТЕМА 12.

НАУКОВО-ТЕХНІЧНА ТА ІННОВАЦІЙНА ПОЛІТИКА.....216

12.1. Науково-технічний прогрес: концепції і вплив на економічний і соціальний розвиток.....	216
12.2. Сутність державної науково-технічної політики: поняття, цілі, принципи та завдання (напрямки).....	217
12.3. Організація державного управління науково-технічною діяльністю.....	221
12.4. Форми, методи та засоби реалізації державної науково-технічної політики.....	228
12.5. Явище інновації як специфічної форми НТП.....	233
12.6. Державна інноваційна політика та її напрями.....	237
12.7. Методи, засоби і заходи державного регулювання інноваційної діяльності.....	239

ТЕМА 13.

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА.....246

13.1. Поняття підприємництва і його роль у національному господарстві.....	246
13.2. Класифікація видів та організаційних форм підприємництва відповідно до чинного законодавства України.....	248
13.3. Державна підприємницька політика (державне регулювання підприємництва).....	255

ТЕМА 14.

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....287

14.1. Зміст, засади і види зовнішньоекономічної діяльності.....	287
14.2. Спрямування і цілі державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.....	289
14.3. Органи регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Їх компетенція та функції.....	291
14.4. Механізм державного регулювання ЗЕД: методи і засоби регулювання зовнішньоекономічної діяльності.....	292
14.5. Платіжний баланс як індикатор ЗЕД країни та інструмент державної зовнішньоекономічної політики.....	302

ТЕМА 15.

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА.....304

15.1. Соціально-економічні проблеми регіонального рівня НЕС.....	304
15.2. Державна регіональна економічна політика (ДРЕП): об'єкти, суб'єкти, предмет, напрями (аспекти, елементи) ДРЕП.....	306
15.3. Механізм реалізації ДРЕП.....	311
15.4. Державне регулювання соціально-економічного розвитку регіонів.....	317
15.5. Державна регіональна фінансова політика: місцеві фінанси (бюджети).....	319

ТЕМА 16.

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА.....323

16.1. Сутність соціальної політики: мета, напрямки (елементи, аспекти) та моделі соціальної політики; способи і підходи до формування соціальної політики; суб'єкти й об'єкти соціальної політики; принципи та етапи формування, методи і засоби реалізації соціальної політики.....	323
16.2. Завдання та показники соціальної політики.....	327
16.3. Соціальний захист: поняття, напрямки й елементи системи соціального захисту населення.....	334
16.4. Регулювання ринку праці, зайнятості, оплати праці, доходів та споживання населення.....	337

ТЕМА 17.

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРИРОДООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....353

17.1. Необхідність, мета, принципи та об'єкти природоохоронної діяльності держави. Державна екологічна політика: мета і завдання.....	353
17.2. Організація державного регулювання природоохоронної діяльності.....	355
17.3. Механізм та інструменти державного регулювання природоохоронної діяльності.....	361

16.4. Регулювання ринку праці, зайнятості, оплати праці, доходів та споживання населення.....	337
---	-----

ТЕМА 17.

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРИРОДООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	353
--	------------

17.1. Необхідність, мета, принципи та об'єкти природоохоронної діяльності держави. Державна екологічна політика: мета і завдання.....	353
---	-----

17.2. Організація державного регулювання природоохоронної діяльності.....	355
---	-----

17.3. Механізм та інструменти державного регулювання природоохоронної діяльності.....	361
---	-----

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ.....	371
---	------------

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК.....	375
-------------------------------------	------------

ПЕРЕДМОВА

Навчальний посібник укладено відповідно до програми курсу "Державне регулювання економіки" з урахуванням основних напрямів реформування економіки України і нових (функціональних) підходів до її структуризації та регулювання. Посібник призначений для забезпечення можливості самостійного вивчення студентами економічних спеціальностей очної, заочної та вечірньої форм навчання нормативної дисципліни "Державне регулювання економіки" відповідно до державних стандартів, визначених Міністерством освіти і науки України.

Цей навчальний посібник спрямовуватиме самостійну роботу студентів і сприятиме підвищенню її ефективності.

Навчальний посібник складається із типової програми курсу, рекомендованих планів для лекційних та практичних занять і самостійного опрацювання матеріалу цього курсу, блоку навчального матеріалу з курсу на рівні розуміння і використання, списку рекомендованої літератури, переліку питань для підсумкового контролю, термінологічного словника.

У процесі укладання посібника використано чинну законодавчу базу, програмні матеріали уряду України, офіційні статистичні матеріали, широкий перелік літератури з цієї проблеми, зокрема наукові та навчально-методичні праці відомих українських (2.5; 2.6; 2.12; 2.16; 2.19; 2.21 та інші) та зарубіжних (2.10; 2.11; 2.23; 2.32; 2.36; 2.37 та інші) науковців-економістів, авторів публікацій з питань державного регулювання економіки.*

* У вигляді цифр подано порядковий номер літературного джерела з наведеного у посібнику списку використаної та рекомендованої літератури.